

PHILOLOGICAL SCIENCES

DOI: <https://doi.org/10.64076/ap261019.09>**Olha Krynytska**

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID iD: 0000-0002-4624-7768

Anna Ilkiv

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID iD: 0000-0003-3626-7113

Oksana Bilichak

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID iD: 0000-0002-0182-4891

Liubov Shpilchak

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID iD: 0000-0002-6144-2430

**THE COGNITIVE-INTERPRETIVE LEVEL OF
COMMUNICATIVE NOISE IN BERNARD SHAW'S "PYGMALION"**

Abstract. The study explores the causes, manifestations, and mechanisms of communicative noise in the literary discourse of Bernard Shaw's "Pygmalion" at the cognitive-interpretive level of a communicative situation. It identifies numerous factors contributing to communicative noise at this level, examines the roles of the sender and the recipient in occurring communication breakdowns and failures, and elucidates how they can mitigate the effects of communicative noise and ensure effective communication.

Keywords: communicative noise, sender, recipient, dramatic text, communication.

Ольга Криницька

Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна

ORCID iD: 0000-0002-4624-7768

Анна Ільків

Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна

ORCID iD: 0000-0003-3626-7113

Оксана Білічак

Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна

ORCID iD: 0000-0002-0182-4891

Любов Шпільчак

Івано-Франківський національний медичний університет, Івано-Франківськ, Україна

ORCID iD: 0000-0002-6144-2430

**КОГНІТИВНО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ КОМУНІКАТИВНОГО
ШУМУ У ДРАМІ "ПІГМАЛІОН" БЕРНАРДА ШОУ**

Анотація. Дослідження розкриває причини, ознаки та механізм дії комунікативного шуму у художньому мовленні драматичного тексту "Пігмаліон" Бернарда Шоу на когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативної ситуації. Виявлені численні фактори, що викликають комунікативний шум на вказаному рівні, з'ясована роль адресанта й адресата у комунікативних збоях і невдачах, а також в усуненні шумового впливу й забезпеченні ефективності спілкування.

Ключові слова: комунікативний шум, адресант, адресат, драматичний текст, комунікація.

Комунікативний шум (КШ) є невід'ємним компонентом ситуації спілкування й описується у співвідношенні з іншими її складниками: адресантом, адресатом, повідомленням, каналом комунікації, зворотним зв'язком тощо. Його визначають як порушення та деформації повідомлення, які утруднюють процес передавання або сприйняття інформації (Бацевич 2004: 56). На сучасному етапі КШ досліджується у різних сферах діяльності, які передбачають міжсуб'єктну взаємодію: як фактор впливу на перебіг відеоінтерв'ю (Дяків, 2019), у взаємодії вчителя й учня, викладача й студента, соціального працівника та клієнта (Козирєв, 2013; Федосова, 2007; Березовська, 2020), у спілкуванні учасників судового процесу (Доценко, 2015), у виникненні конфліктного дискурсу художньої прози (Войцехівська, 2018). Наша наукова розвідка проведена на матеріалі п'єси "Пігмаліон" Бернарда Шоу – автора "драми ідей", що акцентує свою увагу передусім на ідейних суперечностях, ідеологічних конфліктах, непримиренних протиріччях аж до антагонізму між героями, нерідко близько спорідненими між собою персонажами (Хороб, 2002: 315), а це зумовлює наявність у їх взаємодії високого рівня КШ.

Виявлення причин та розгляд ознак, механізму дії і типів КШ у художньому мовленні драматичного тексту "Пігмаліон" Бернарда Шоу здійснюємо на базі рівневої структури комунікативної ситуації, розробленої у праці Н. Бігунової, Г. Олійник і О. Селіванової "Комунікативний шум як компонент дискурсу" (2020). Дослідники аналізують виникнення комунікативного шуму на п'яти рівнях дискурсу: вербально-семіотичному, когнітивно-інтерпретаційному, інтерактивному, соціокультурному та онтологічному (Bigunova, Oliinyk & Selivanova, 2020:10) з урахуванням їхнього тісного взаємозв'язку.

Когнітивно-інтерпретаційний рівень охоплює процеси сприйняття, розуміння і тлумачення інформації в контексті комунікації. Він включає когнітивні процеси, як-от увага, пам'ять, мислення та мовленнєва реакція в процесі сприйняття інформації, а також врахування контексту, в якому відбувається спілкування, щоб вибрати правильну стратегію інтерпретації повідомлення. На когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативний шум може бути спричинений "відсутністю певних спільних для адресанта й адресата фрагментів тезаурусу, фонових та енциклопедичних знань, що значно ускладнює комунікацію" (Селіванова, 2000: 185). Когнітивна природа КШ на розглядуваному рівні полягає у неповноті, конгломеративності когнітивних моделей породження чи інтерпретації, у відсутності необхідних для розуміння зв'язків у концептосистемах адресанта й адресата (Селіванова, 2000: 185).

Аналіз художнього діалогу п'єси показує, що на когнітивно-інтерпретаційному рівні комунікативний шум викликаний численними факторами, наприклад:

– *різна інтерпретація співрозмовниками вербальних чи невербальних сигналів або ситуації спілкування:*

THE BYSTANDER [to the girl] You be careful: give him a flower for it. There's a bloke here behind taking down every blessed word you're saying. [All turn to the man who is taking notes].

THE FLOWER GIRL [springing up terrified] I ain't done nothing wrong by speaking to the gentleman. I've a right to sell flowers if I keep off the kerb. [Hysterically] I'm a respectable girl: so help me, I never spoke to him except to ask him to buy a flower off me. (Shaw, 1978: 289).

Квіткарка, пропонуючи купити у неї квіти, отримала дріб'язок від Джентльмена, однак менший, ніж коштує квітка, і розцінила це як милостиню, не помітивши для себе жодної небезпеки. Перехожий, який став свідком ситуації, вказав дівчині, що це може бути розцінене як чіпляння до чоловіка або вимагання, за що передбачені санкції.

– *хибна інтерпретація наміру співрозмовника:*

THE NOTE TAKER. [Reads, reproducing her pronunciation exactly] "Cheer ap, Keptin; n' haw ya flahr orf a pore gel."

THE FLOWER GIRL [much distressed] It's because I called him Captain. I meant no harm. [To the gentleman] Oh, sir, don't let him lay a charge agen me for a word like that. You—

THE GENTLEMAN. Charge! I make no charge. [To the note taker] Really, sir, if you are a detective, you need not begin protecting me against molestation by young women until I ask you. Anybody could see that the girl meant no harm. (Shaw, 1978: 290).

Записувач діалектів має на меті передати точну вимову Квіткаркою слова 'Keptin', тоді як Квіткарка сприймає його висловлювання як звинувачення в образі Джентльмена. Розвиваючи комунікативну ситуацію в руслі цієї інтерпретації, Квіткарка переносить КШ в інтеракцію з Джентльменом, а той, у свою чергу, – із Записувачем. Як бачимо, КШ здатний еволюціонувати і поширюватись на комунікативну взаємодію інших осіб.

– *різні пресупозиції мовців:*

MRS. PEARCE. Stop, Mr. Higgins. I won't allow it. It's you that are wicked. Go home to your parents, girl; and tell them to take better care of you.

LIZA. I ain't got no parents. They told me I was big enough to earn my own living and turned me out.

MRS. PEARCE. Where's your mother?

LIZA. I ain't got no mother. Her that turned me out was my sixth stepmother. But I done without them. And I'm a good girl, I am. (Shaw, 1978: 307).

З огляду на молодий вік Лайзи Місис Пірс передбачає, що у неї є батьки або хоча б мати, однак реальність інша. КШ у спілкуванні персонажів виникає через невідповідність їх домислів і припущень дійсному стану речей.

– незбіг концептосистем комунікантів:

NEPOMMUCK. ...*She cannot deceive me. Her name cannot be Doolittle.*

HIGGINS. *Why?*

NEPOMMUCK. *Because Doolittle is an English name. And she is not English.*

HOSTESS. *Oh, nonsense! She speaks English perfectly.*

NEPOMMUCK. *Too perfectly. Can you shew me any English woman who speaks English as it should be spoken? Only foreigners who have been taught to speak it speak it well.* (Shaw, 1978: 350).

КІШ базується на відмінності концептів у свідомості співрозмовників: Господиня вважає, що англійці чудово розмовляють англійською, а Непомук, навпаки, переконаний, що тільки іноземці, які пройшли спеціальне навчання, розмовляють англійською добре.

– хибний умовивід:

FLOWER GIRL. *Nah then, Freddy: look wh'y' gowin, deah. [...]*

THE MOTHER. *Now tell me how you know that young gentleman's name.*

THE FLOWER GIRL. *I didn't.*

THE MOTHER. *I heard you call him by it. Don't try to deceive me.*

THE FLOWER GIRL [protesting] *Who's trying to deceive you? I called him Freddy or Charlie same as you might yourself if you was talking to a stranger and wished to be pleasant.* (Shaw, 1978: 288).

Першоджерелом КІШ тут є випадковий збіг: Квіткарка, називаючи незнайомого хлопця на ім'я, орієнтується не на пресупозицію, а на фонові знання – це ім'я дуже поширене. Оскільки Квіткарка вгадала ім'я Фредді, Мати зробила висновок, що дівчина знайома з її сином. Коли Квіткарка намагається спростувати це, у Матері виникає до неї недовіра: це підтверджує думку, що при інтерпретації повідомлення людина більш схильна спиратися на імпліцитну інформацію, ніж на експліцитну. Як бачимо, КІШ, що виник на вербально-семіотичному рівні при організації мовного коду, поширився на когнітивно-інтерпретаційний рівень комунікативної ситуації.

– хибна імплікація:

THE NOTE TAKER. *How do you come to be up so far east? You were born in Lisson Grove.*

THE FLOWER GIRL [appalled] *Oh, what harm is there in my leaving Lisson Grove? It wasn't fit for a pig to live in; and I had to pay four-and-six a week. [In tears] Oh, boo— hoo—oo—* (Shaw, 1978: 290).

На основі пресупозиції (Квіткарка вважає Записувача поліцейським, який погрожує оштрафувати її) в умовах інтенційно створеного Записувачем КІШ (замаскований справжній намір повідомлення – справити враження, викликати здивування) Квіткарка робить висновок, що співрозмовник звинувачує або

докоряс їй. Це виявляє її насторожене, вороже ставлення до Записувача і переводить КШ на інтерактивний рівень ситуації спілкування.

Матеріал дослідження показує, що КШ на когнітивно-інтерпретаційному рівні може виникати також через:

– *логічні помилки*: Хіггінс вираховує відносну вартість приватного заняття, тоді як Квіткарка розуміє її як абсолютну (Shaw, 1978: 303);

– *введення адресата в оману*: Лайза збрехала Місіс Хіггінс, говорячи їй про брутальне до неї ставлення, що, у свою чергу, викликає КШ у розмові матері і сина (Shaw, 1978: 369-370);

– *використання коду або шифру, відомого обмеженому колу осіб*: Хіггінс подав сигнал Лайзі про закінчення розмови, однак в інших співрозмовників відсутній ключ для декодування цього сигналу, тож вони вважають, що це її власна воля (Shaw, 1978: 339);

– *прихована іронія, насмішка*: Хіггінс іронізує у розмові з Кларою, підмовляючи її вживати просторіччя і пейоративну лексику у світській бесіді, що насправді є порушенням прийнятих норм. Клара не помічає насмішки і сприймає його слова серйозно (Shaw, 1978: 340);

– *натяки, завуальовані висловлювання, пов'язані з незручною або табуованою темою розмови*: Пікерінг хоче застерегти Хіггінса від непорядних намірів до Лайзи, однак намагається обговорювати незручну тему за допомогою евфемізмів, непрямих висловлювань, які породжують КШ і роблять спілкування неефективним (Shaw, 1978: 314);

– *маніпуляція, газлайтинг, спотворення мовцем дійсності*: Місіс Пірс докоряс Хіггінсу вживанням пейоративної лексики, а Хіггінс відкидає ці звинувачення у спосіб, що доводить їх небезпідставність – використовуючи лайливі слова (Shaw, 1978: 314-315).

Аналіз розглянутих прикладів показує, що незапрограмований КШ на когнітивно-інтерпретаційному рівні ситуації спілкування переважно пов'язаний з фактором слухача, адресата, який сприймає і витлумачує повідомлення. Він більшою мірою відповідальний за збій і невдачі у комунікації. Запрограмований КШ виникає з вини адресанта, оскільки він свідомий того, що адресат не має ключа до декодування його повідомлення. При виникненні КШ когнітивно-інтерпретаційний рівень ситуації спілкування, безумовно, корелює з вербально-семіотичним рівнем і перебуває у безпосередній залежності від інтерактивного і соціокультурного, оскільки особистість адресата при її здатності розпізнавати комунікативні стратегії і концепт мовця, наявність у комунікантів адекватної бази даних, їх зацікавленість у спілкуванні зумовлюють ліквідацію перешкод для продовження спілкування. Зазначений рівень дискурсу найбільшою мірою спроможний збалансувати шумовий вплив, усунути його і забезпечити високу ефективність комунікації.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Березовська Л. Комунікативні бар'єри у спілкуванні соціального працівника: шляхи подолання // *Український педагогічний журнал*. 2020. №2. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-87-94>
3. Войцехівська Н.К. *Конфліктний дискурс в українській художній літературі: структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти* : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.
4. Доценко О. Л. Ентропія в судовому дискурсі // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Випуск 12. С.114-118.
5. Дяків Х. Ю. Комунікативний шум як фактор впливу на перебіг відеоінтерв'ю // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69). № 4. Ч. 1. С. 123–127.
6. Козирев М. П. Бар'єри педагогічного спілкування // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологія. Вип. 2. 2013. с.136–146.
7. Селіванова О. *Основи лінгвістичної теорії тексту та комунікації* : монографічний навчальний посібник. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 336 с.
8. Федосова Г. Л. *Соціально-психологічні умови подолання комунікативних бар'єрів студентської молоді* : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2007. 18 с.
9. Хороб С. І. *Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм)*: монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 414 с.
10. Oliinyk G., Bigunova N., Selivanova O. Communication Noise as a Discourse Component // *WISDOM*, 2020. 14 (1). P. 6–18. DOI: <https://doi.org/10.24234/wisdom.v14i1.325>
11. Shaw [George] Bernard. *Four Plays* (The Devil's Disciple, Man and Superman, Pygmalion and Saint Joan). The Franklin Library, Franklin Center, Pennsylvania, 1978. 558 p.